

Vüsal SƏFİYEVƏ

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Folklor İnstitutu

e-mail: vusal_sefiyeva@gmail.com

ALEKSANDR BAQRİ VƏ AZƏRBAYCAN FOLKLORU

Xülasə

Məqalədə Azərbaycan folklorunun toplanmasında, çapında, təsnifində, tədqiqində və tərcüməsində böyük rolu olan alimlərdən biri, ədəbiyyatşünas, rus və Ukrayna ədəbiyyatının tarixçisi, bibliograf, professor Aleksandr Vasilyeviç Baqrinin elmi işçilərin ehtiyacları problemi və elmi kadrların hazırlanması sahəsində görülmüş işlərindən bəhs olunur. Həmçinin alimin Azərbaycan folkloru sahəsindəki fəaliyyəti araşdırılır. “Azərbaycan Tədqiq və Tətəbbü” cəmiyyətinin tərkibində folklor sahəsində çalışan Azərbaycanın bir sıra görkəmli şəxsləri ilə bərabər cəmiyyətin idarə heyətinin üzvlərindən biri olaraq gördüyü işlər haqqında danışılır.

Açar sözlər: Azərbaycan folkloru, Qafqaz, xalq ədəbiyyatı, cəmiyyət, Baqri

Vusal SAFİYEVƏ

ALEXANDER BAGRI AND AZERBAIJANI FOLKLORE

Summary

In the article it is said about Alexander Vasilyevich Bagri's activity, a literary critic, historian of Russian and Ukrainian literature, bibliographer, professor, who played an important role in the collection, publication, classification, research and translation of Azerbaijani folklore. The activity of the scientist in the field of Azerbaijani folklore is also studied. In the article it is also said about the work done by Alexander Vasilyevich Bagri as one of the members of the Board of the society, along with prominent Azerbaijani figures working in the field of folklore in the society “Investigation and Studies of Azerbaijan”.

Key words: Azerbaijani folklore, Caucasus, folk literature, society, Bagri

Вусал САФИЕВА

АЛЕКСАНДР БАГРИЙ И АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ФОЛЬКЛОР

Резюме

В статье рассматривается творчество Александра Васильевича Багрия, литературоведа, историка русской и украинской литературы, библиографа, профессора, сыгравшего важную роль в сборе, издании, классификации,

исследовании и переводе азербайджанского фольклора. Также изучается деятельность ученого в области азербайджанского фольклора. Исследуется работа, сделанная Александром Васильевичем Багрием в качестве одного из членов правления общества, наряду свидными азербайджанскими деятелями, работающими в области фольклора в обществе «Обследования и изучения Азербайджана».

Ключевые слова: *Азербайджанский фольклор, Кавказ, народная словесность, общество, Багри*

Azərbaycan folklorunun toplanması, çapı, təsnifi, tərtibi, tədqiqi və tərcüməsində böyük rolu olan alimlərdən biri də ədəbiyyatşünas, rus və Ukrayna ədəbiyyatının tarixçisi, biblioqraf Aleksandr Vasilyeviç Baqridir. Ömrünün iyirmi altı ilini Azərbaycanda yaşamış bu alim Azərbaycan elmində böyük iz qoymuş, Azərbaycan folkloru haqqında elmi məqalələrin yazılmasında, biblioqrafların, folklorşünasların yetişməsində fəal iştirak etmişdir.

Professor Baqri Qafqazın, o cümlədən, Azərbaycanın tarixi, etnoqrafiyası və ədəbiyyatına dair biblioqrafik göstəricilər, Azərbaycan məktəbləri üçün dərsliklər (“Türklər üçün rus dili”, Q.Qiyasbəyli ilə birlikdə), tələbələr üçün vəsait (“Ədəbiyyat biliyinə başlanğıc”, “Ədəbiyyatşünaslıq üçün vəsait”) tərtib etmişdir.

Aleksandr Vasilyeviç Baqri 11 (yeni təqvimlə 23) aprel 1891-ci ildə Ukrayna Respublikasının Podolsk quberniyasında (indiki Xmelniçk vilayəti) yerləşən Letiçev kəndində kəndli çinovnikin ailəsində anadan olmuşdur. 1900-cü ildə Umansk rayonunun Uman şəhərində yerləşən gimnaziyaya daxil olmuş və oranı qızıl medalla bitirərək, rus şairi Qoqol haqqındakı əsərinə görə mükafat almışdır. 1909-cu ildə Kiyev Universitetinin tarix-filologiya fakültəsinə daxil olub, 1912-ci ildə universiteti vaxtından əvvəl bitirərək müəllimi akademik V.N.Peretsin rəhbərliyi altında elmi dərəcə almaq üçün rus dili kafedrasında elmi fəaliyyətə başlamışdır. 1915-ci ildə magistr imtahanlarını bitirən Aleksandr Baqri Petroqrada köçərək Petroqrad Qadın Universitetində mühazirə oxumağa başlayır. 1917-ci ildən etibarən isə Samara Ali Pedaqoji İnstitutunun professoru seçilərək, 1920-ci ilədək kafedraya rəhbərlik edir. 1921-ci ildə isə Krasnodardakı Kuban Dövlət Universitetinin təsisatında fəal iştirak etmişdir. 1922-ci ildə Bakıya köçən Aleksandr Baqri Bakı Dövlət Universitetinin rus dili kafedrasında işə başlamışdır. 1922-1930-cu illərdə elmi işçilərin ehtiyacları problemi və elmi kadrların hazırlanması sahəsində görülmüş işlərin nəticəsinə görə SSRİ-də ən yüksək yeri tutan Azərbaycan Maarifi İttifaqında (1920-22-ci illərdə Bakı Universiteti nəzdində müxtəlif elm sahələri üzrə problemlərin tədqiqi, elmi kadrların hazırlanması və inkişafı işinə hərtərəfli yardım göstərmək məqsədilə humanitar, tibb və təbiyyat bölmələrindən ibarət elmi assosiasiya təşkil edilmiş və fəaliyyət göstərmişdir) elmi işçilər bölməsinin sədri vəzifəsində çalışmışdır.

Azərbaycanın 1923-cü ilin 2 noyabrında təsis olunmuş “Azərbaycan Tədqiq və Tətbəbbö” cəmiyyətinin tərkibində 1929-cu ilədək folklor sahəsində çalışan bir sıra görkəmli şəxsləri ilə bərabər akademik Baqrinin də adını da çəkmək olar. Belə ki, 1930-cu ilədək bu cəmiyyətin idarə heyətinin üzvlərindən biri də akademik Baqri olmuşdur. 1938-ci ildən 1942-ci ilədək isə Azərbaycan Dövlət Universitetinin dekanı və rus ədəbiyyatı kafedrasının müdiri olmuşdur.

1932-1939-cu illərdə Aleksandr Vasilyeviç Baqri SSRİ Elmlər Akademiyası Zaqafqaziya filialının Azərbaycan bölməsinin böyük mütəxəssisi sonra isə SSRİ EA-nın Azərbaycan filialının direktoru vəzifəsində çalışmışdır. (2, 105, 109-110).

Aleksandr Vasilyeviç Baqri 22 iyun 1949-cu ildə uzun sürən xəstəlikdən vəfat etmişdir.

Azərbaycan folklorşünaslıq elmində Aleksandr Baqrinin özünə məxsus yeri vardır. O özü şəxsən ekspedisiyalarda iştirak edirdi. Azərbaycan folkloruna dair bir sıra məqalələrin müəllifidir. Bunlardan “Qafqaz xalq ədəbiyyatı” və “Azərbaycan atalar sözlərinin öyrənilməsinə dair” adlı məqalələri misal gətirmək olar. Onun elmi irsi indiyədək bir sıra qiymətli tədqiqatların qida və istinad mənbəyi olmuş, əsərləri, yaradıcılığı gənc tədqiqatçıların müxtəlif istiqamətlərdə apardıqları araşdırmaları düzgün yönləndirmiş və yönləndirməkdə davam edir. Bu baxımdan alimin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründəki fəaliyyətini də xüsusi qeyd etmək lazımdır. Bunun üçün Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının sələfi olan Azərbaycanı Tədqiq və Tətbəbbö Cəmiyyəti ilə onun Biblioqrafiya Bürosunun Azərbaycan folklorunun inkişafındakı rolu və A.V.Baqrinin bu sahədə gördüyü işlərə nəzər yetirmək kifayətdir.

A.V.Baqri Azərbaycan və digər Qafqaz xalqlarının folklorunun öyrənilməsi baxımından çox böyük işlər görmüşdür. Azərbaycanda sahə folklorunun yaradıcılarından biri olmuş və Azərbaycan Elmlər Akademiyası Əsaslı Kitabxanasının təməlini qoymuşdur. Tələbələrin tədqiqat işləri üçün material çatışmazlığı zamanı mövzunun öyrənilməsi üçün yeni imkanlar axtarardı. Elmi ekspedisiyalar təşkil edər, səfərlər haqqında hesabatlar hazırlayar, tələbələrin elmi fəaliyyətini dəstəkləyərdi. İşinin çoxluğuna baxmayaraq Azərbaycanın ictimai həyatında da fəal iştirak edərdi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 23 aylıq bir dövr ərzində çox gərgin və mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq, Azərbaycan elminin inkişafı naminə müxtəlif sahələrdə islahatlar olmuşdur. Bu islahatlardan biri isə Azərbaycan elminin milli sərvət olaraq qorunub günümüzə ötürülməsidir. Bu baxımdan, 1919-cu ildə Bakı Universitetinin yaradılması Azərbaycan elminin inkişafı üçün çox mühüm bir hadisə idi. 1920-22-ci illərdə elmi tədqiqatlar həmin elm ocağında aparılaraq humanitar, tibb və təbiət üzrə elmi cəmiyyət təşkil edilmişdir ki, bu da 1923-cü il noyabrın 2-də ziyalı və alimlər qrupunun təşəbbüsü ilə təsis edilmiş Azərbaycanı Tədqiq və Tətbəbbö Cəmiyyəti adlandırılmışdır. Cəmiyyətin məqsəd və vəzifələri Azərbaycan və ona yaxın olan ölkələri, xalqları

hərtərəfli tədqiq edərək öyrənməkdən, onların elmin müxtəlif sahələrindəki tədqiqat problemlərini həll etməkdən, eləcə də Azərbaycan haqqındakı bilgiləri təbliğ edərək elmi kadrlar yetişdirməkdən və elmin inkişafına hərtərəfli yardım etməkdən, elmi tədqiqatlara konkret istiqamət verməkdən, bu məqsədlə də elmi ekspedisiyalar, disputlar, qurultaylar, konfranslar, iclaslar, ekskursiyalar, kütləvi qiraətlər, xüsusi kurslar, müşavirələr, mühazirələr, informasiya gecələri təşkil edib muzey, kitabxanalar yaradaraq ölkəmizlə bağlı işlərə yardımçı olmaqdan ibarət idi.

Bu illərdə Leninqrad, Kazan, Moskva şəhərlərində çalışan bir sıra görkəmli sovet şərqşünas və türkoloqları Bakıya daimi işləmək, yaxud müvəqqəti mühazirə oxumaq üçün dəvət olunurdu. Bu professorlar Azərbaycanın maddi və mənəvi abidələrinin öyrənilməsində, arxeoloji qazıntıların aparılmasında, dilin ləhcələrinin tədqiqində yaxından iştirak edirdilər. Bu alimlər içərisində A.V.Baqri, P.K.Ju-ze, V.M.Zummer, N.Y.Mar və b. adlarını çəkmək olar. Sovet hakimiyyətinin ilk illərində toplanmış folklor materialları “Maarif və mədəniyyət”, “Maarif işçisi”, “Dan ulduzu” jurnallarında, “Kommunist”, “Yeni yol” qəzetlərində çap olunurdu. Bu alimlər içərisində professor Aleksandr Baqrinin (1891-1949) adını xüsusi qeyd etmək lazımdır. Baqri Qafqaz xalqlarının folkloruna dair zəngin biblioqrafik göstəricilər tərtib etmişdir. Onun Azərbaycan folklorunun toplanmasında, nəşrində, təsnifində, tədqiqində böyük rolu olmuşdur. O, Azərbaycan nağılları, onların motivləri, toplanması, öyrənilməsi barədə bir sıra nəzəri məqalələrlə çıxış etmişdir. Aleksandr Baqri, həmçinin, 1924-1926-cı illərdə 3 buraxılışdan ibarət, 1890-1923-cü illər Azərbaycan folkloruna dair materialları əhatə edən, bu günədək müasir folklorçuların mühüm informasiya mənbəyi hesab edilən “Azərbaycan biblioqrafiyası üçün materiallar” adlı əsərini yazmışdır. 1930-cu ildə Aleksandr Baqri Qafqaz xalqlarının nağıl və əfsanələrindən ibarət məlumat kitabçası (Qafqaz xalq ədəbiyyatına dair məlumatlar, Bakı, 1926) əlavəsi ilə üçcildlik “Azərbaycan və ona yaxın ölkələrin folkloru” adlı məcmuəni tərtib edərək nəşr etdirmişdir ki, məcmuənin birinci cildində və ikinci cildinin bir hissəsində Azərbaycan xalq ədəbiyyatı nümunələri – Qafqaz xalqları və Azərbaycanın, demək olar ki, bütün bölgələrinin nağılları toplanmışdır. 1932-1939-cu illərdə A.V.Baqri SSRİ Elmlər Akademiyası Zaqafqaziya filialının Azərbaycan bölməsinin böyük mütəxəssisi, sonra isə SSRİ EA-nın Azərbaycan filialının direktoru vəzifəsində çalışmışdır. 1935-ci ildə alim folklorşünas Hənəfi Zeynallı ilə birgə rus oxucusunu Azərbaycan nağılları ilə tanış etmək məqsədilə rus dilində 79 nağıl, əfsanə və dastandan ibarət olan “Azərbaycan türk nağılları” adlı bir məcmuə nəşr etdirmiş, 1938-ci ildən 1942-ci ilədək isə o, Azərbaycan Dövlət Universitetinin dekanı və rus ədəbiyyatı kafedrasının müdiri olmuşdur. Təsədüfi deyil ki, ATTC-nin 1923-cü il noyabrın 4-də təşkil olunmuş Biblioqrafiya Bürosunun sədrliyi də Cəmiyyətin biblioqrafiya komissiyasının sədri kimi mühüm bir vəzifə məhz A.Baqriyə tapşırılmışdı. (3, 72-73). Bundan əlavə o, həm Azərbaycan və rus yazıçılarının elmi əsərlərinin dərc olunduğu jurnalın çapında, həm də Tədqiq və Təəbbü Cəmiyyətinin təşəbbü-

süilə I Türkoloji Qurultaya hazırlıq prosesində də fəal iştirak edirdi. (Алиева Э. Азербайджанский украинец: К 125-летию со дня рождения Александра Багрия - ученого, внесшего значительный вклад в становление науки в нашей стране. Наследие//Каспий, 2016, 22 октября, С.18-19). Biblioqrafiya –Bürosu elmi-tədqiqat işlərində biblioqrafiya xidmətini genişləndirmək məqsədilə gərgin axtarışlar aparır. Cəmiyyətin Rəyasət heyəti ilk dövrlər tam olmasa da Azərbaycan haqqında olan çap materiallarının əlifba göstəricisinin hazırlanması işinə başlamağı Biblioqrafiya Bürosuna tövsiyə edir (3, 72-73). Daha sonra Biblioqrafiya Bürosu bu sahədə mühüm işlər görür və professor A.Baqrinin başçılığı altında yuxarıda adlarını çəkdiyimiz layihələri həyata keçirir, ölkə haqqında biblioqrafik arayışlar verir, elmi-tədqiqat işlərinə biblioqrafik xidməti təşkil edir (1, 3).

1925-ci ildə “Azərbaycanı Tədqiq və Təəbbö Cəmiyyəti”nin kitabxanası ilə Biblioqrafik Büronun işində təkrarçılıq yarandığı üçün 1925-ci ilin avqustunda Cəmiyyətin kitabxanası ilə Biblioqrafik Büro birləşdirilərək “Kitabxana-Biblioqrafiya Bürosu” yaradıldı və Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatının baş redaktoru Hənəfi Zeynallı (1896-1938) büronun sədri seçildi (4).

Bu dövrdə ATTC xətti ilə xeyli miqdarda Azərbaycan xalq nağılları toplanmışdı. Bu işdə H.Zeynallı ilə bərabər, bilavasitə A.Baqri, A.Sübhanverdiyev (Divanbəyoglu), Y.V.Çəmənşəminli, H.Əlizadə yaxından iştirak edirdilər.

Aleksandr Baqri, həmçinin, 1924-1926-cı illərdə 3 buraxılışdan ibarət, 1890-1923-cü illər Azərbaycan folkloru ilə bağlı materialları əhatə edən, bu günədək müasir folklorçuların mühüm informasiya mənbəyi hesab edilən “Azərbaycan biblioqrafiyası üçün materiallar” adlı əsərini yazmışdır. Taras Şevçenko yaradıcılığını mütəmadi olaraq öyrənib tədqiq edən akademik Baqri 1925-ci ildə “Şevçenko və rus ədəbiyyatı” adlı dissertasiya işinə görə rus dili və ədəbiyyatı üzrə doktor elmi dərəcəsinə almışdır. 1926-cı ildə isə “XIX əsrdə və XX əsrin birinci rübündə rus ədəbiyyatı” adlı dərs vəsaitini hazırlamışdır.

Professor Baqrinin xalq hekayətləri, atalar sözü və məsəllər haqqında da 1924-cü ildə “Xalq müəllimi” qəzetinin birinci sayında “El hekayətləri haqqında” və 1925-ci ildə “Maarif işçisi” jurnalının birinci nömrəsində “Xalq məsəlləri haqqında” adlı məqalələri vardır. (Babayev İ., Əfəndiyev P. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı).

Aleksandr Baqri, həmçinin 1924-1926-cı illərdə 3 buraxılışdan ibarət, 1890-1923-cü illər Azərbaycan folkloru ilə bağlı materialları əhatə edən, bu günədək müasir folklorçuların mühüm informasiya mənbəyi hesab edilən “Azərbaycan biblioqrafiyası üçün materiallar” adlı əsərini yazmışdır. Taras Şevçenko yaradıcılığını mütəmadi olaraq öyrənib tədqiq edən akademik Baqri 1925-ci ildə “Şevçenko və rus ədəbiyyatı” adlı dissertasiya işinə görə rus dili və ədəbiyyatı üzrə doktor elmi dərəcəsinə almışdır. 1926-cı ildə isə “XIX əsrdə və XX əsrin birinci rübündə rus ədəbiyyatı” adlı dərs vəsaitini hazırlamışdır.

Bundan əlavə, A.V.Baqrinin SMOMPK (Qafqaz əraziləri və xalqlarının təsvirinə dair materiallar toplusu – QƏXTMT) məcmuəsinin bütün nömrələrində dərc olunmuş Qafqaz xalqları qadınlarının məişəti ilə bağlı daha bir biblioqrafik göstəricisi vardır. Toplu tezliklə özünün diyarşünaslıq, kulturoloji materiallarının çoxşaxəliliyinə, əhatə dairəsinin genişliyinə görə digər nəşrlərdən seçilməyə başladı. Nəşr edilən materialların mövzu genişliyi toplusunun əsasən üç şöbədən ibarət olan daxili quruluşuna da təsir göstərdi. Belə ki, diyarşünaslıq, kulturoloji aspektlərdə yazılmış məqalələr, əsasən, onun 1-ci 4 şöbəsinin, etnoqrafik və folklor materialları isə 2-ci və 3-cü şöbələrinin mövzularını təşkil etdi. 1881-1929-cu illər arasında nəşr edilən toplusunun 46 buraxılışı (cildi) işıq üzü görmüşdür. Onun 44 buraxılışı Tiflisdə (1881-1915-ci illər), son iki – 45-ci və 46-cı buraxılışları isə 1926-cı və 1929-cu illərdə Mahaçqalada nəşr edilmişdir. SMOMPK-un bir çox buraxılışlarında sırf diyarşünaslıq, kulturoloji yönli elmi məqalələrlə yanaşı, Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının əfsanə, rəvayət, atalar sözü və məsəllər, tapmacalar, lətifələr, nağıllar və s. kimi janrlarına aid nüsxələr də işıq üzü görmüşdür. (AMEA Folklor İnstitutu. SMOMPK: Azərbaycan Folkloru Materialları, 1-ci cild, Bakı, 2018, 229 s, s. 3-4).

A.V.Baqri Azərbaycan nağılları, onların motivləri, toplanması, öyrənilməsi barədə bir sıra məqalələrlə çıxış etmişdir. Buna misal olaraq, Azərbaycan Dövlət Universitetinin “Şərq Şöbəsinin Xəbərləri” adlı məcmuənin IV cildində 1926-cı ildə “K voprosu o putyax rasprostraneniya legend o mudrom Solomone”, 1929-cu ildə isə “K voprosu ob izuçenii Azerbaydjanskix skazok” adlı məqalələri göstərə bilərik. O, pedaqoji fəaliyyəti ilə bağlı seminarlar da təşkil etmiş, bu seminarlarda Azərbaycan folkloruna dair materiallar dinlənilmişdir.

1930-cu ildə Aleksandr Baqri Qafqaz xalqlarının nağıl və əfsanələrindən ibarət, məlumat kitabçası (Qafqaz xalq ədəbiyyatına dair məlumatlar, Bakı, 1926) əlavəsi ilə, üçcildlik “Azərbaycan və ona yaxın ölkələrin folkloru” adlı məcmuəni tərtib edərək nəşr etdirmişdir ki, məcmuənin birinci cildində və ikinci cildinin bir hissəsində Azərbaycan xalq ədəbiyyatı nümunələri – Qafqaz xalqları və Azərbaycanın demək olar ki, bütün bölgələrinin nağılları toplanmışdır (Nuxa, Gəncə, Şuşa, Şamaxı, Lənkəran) (2, 105; 109-110). Bu məcmuəyə A.Baqrinin ekspedisiyalara gedərkən yazdığı nağıl və zərbi-məsəllər daxil edilmişdir, feodal və ticarət Azərbaycanı ilə ona yaxın hakimiyyətinin ideallaşdırılması, xanlara, bəylərə bütünlüklə tabe olmaq (Qumuq nağılları) təbliğ edilir, mehriban, xalqın rifahının qayğısına qalan şahlar (Şah Abbasın nağılı, şah və tacir) vəsf olunur. Həmçinin uşaqların valideyn, qadınların həyat yoldaşlarının əsiri olması, əksinə gedilməsi mümkün olmayan taleyi ilə barışmaq (Seyfəlmülk haqqında) təbliğ olunur. Digər tərəfdən isə ticarət əlaqələrindən, xüsusi ticarət sirlərindən danışılır, həm varlı, həm də kasıblar üçün bir tələ olan var-dövlət təbliğ olunur. Bəzi yerlərdə isə hakimlərin (Kavinin məhkəməsi), hökmdarların və onların əlaltılarının ədalətsizliyi, mollalarla başqa din xadimlərinin hədsiz tamahkarlığı şəklində az sayda satira

elementlərinə rast gəlinir. Lakin bu qanuna tabeçiliyin və möminliyin təbliği içərisində itib-batır. Bu cildin mətninə, həmçinin mərhum Qafqaz tədqiqatçı, professor L.Q.Lopatinskiyin əlyazma irsindən götürülmüş çoxsaylı nağıl və əfsanələr də daxil edilmişdir.

1935-ci ildə alim folklorşünas Hənəfi Zeynallı ilə birgə rus oxucusunu Azərbaycanağılları ilə tanış etmək məqsədilə, rus dilində 72 nağıl, əfsanə və dastandan ibarət olan “Azərbaycan türk nağılları” adlı bir məcmuə də nəşr etdirir.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İlkin Rüstəməzadə “Azərbaycan türk nağılları” məcmuəsini belə təsvir edir: “Bu topluda hər bir nağılın Aarne-Andreyev və Bolte-Polivka göstəricilərinə uyğun süjet nömrəsi verilir. Tərtibçilər nağılların süjet nömrələrini göstərməklə kifayətlənmir, həm də onların söyləyiciləri, toplayıcıları, qeydə alındığı məkan, digər Qafqaz xalqlarındakı variantları haqqında da məlumat verirlər. İlk dəfə çap olunan nağıllarda əlyazmanın saxlandığı yer, təkrar çap olunan nağıllarda isə onların ilkin nəşrləri göstərilir. Topluya daxil edilmiş 72 nağıldan yalnız 15-nin qarşılığı tapılmayıb, qalan süjetlərin isə Aarne-Andreyev və Bolte-Polivka göstəricilərindəki nömrəsi verilib”. Bundan əlavə, müəllif bu məcmuədə əksər süjetlərin qarşılığının çox uğurlu şəkildə müəyyən edilməsinə baxmayaraq qüsurların da mövcudluğunu qeyd etmişdir: “Nəzərə çarpan əsas qüsurlardan biri kontaminasiyaların düzgün müəyyənləşdirilməməsidir. Məsələn, həmin topluda çap olunmuş “Fatma və Kiyav” nağılı “Bacı və qardaş” (450), “Analıq və ögey qız” (480) və “Göyçək Fatma” (510A) süjetlərindən təşkil olunduğu halda, ancaq bir süjet (450) qeydə alınıb. Eyni vəziyyət kontaminasiyalardan təşkil olunmuş digər nağıllarda da müşahidə olunur. Məsələn, “Danışmayan qız” (559), “Dülgər, dərzi və molla” (661*), “Üç qardaş” (653A) və “Həmayil üstündə mübahisə” (1406) süjetlərindən təşkil olunmuş “Məlik Məmməd” nağılında (559), “Arvad tayfasına etibar yoxdur” (1426), “Şah Abbasın arvadları qırdırması” (895*), “Tilsimlənmiş şəhər” (410*) və “Dövlət quşu” (567) süjetlərindən təşkil olunmuş “Şəhrəbanu” nağılında isə 895 nömrəli süjet qeydə alınıb, digər süjetlər göstərilməyib”. (Rüstəməzadə İ. Azərbaycan nağıllarının süjet göstəricisi. B.: Elm və təhsil, 2013, 368 s. (s. 17-18).

A.Baqri haqqında danışarkən onun Azərbaycan folklorunun bir sıra nümunələrinin tədqiqatçısı olduğunu da xüsusi qeyd etmək lazımdır. Məsələn, “Qafqaz xalq ədəbiyyatına dair məlumatlar” adlı biblioqrafiyaya nəzər salsaq yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi A.Baqri tələbələrin elmi tədqiqat işləri ilə məşğul olması üçün əlindən gələn köməyi edirdi. Bu göstəricinin tərtibində də məqsəd məhz bundan ibarət idi. Müəllif özü bu zərurəti topluya yazdığı “Ön söz”də belə izah edir: “Qafqaz universitetlərində dil və ədəbiyyat müəllimləri yerli folkloru öyrənmədən keçinə bilmirlər. Mənim bu sahədə başladığım qrup məşğələləri dərhal tələbələr üçün əlverişli biblioqrafik vəsaitin yoxluğu ilə qarşılaşdı. Çünki, qafqazşünaslıq üzrə köhnə biblioqrafik göstəricilər indi nadir tapıntıya çevrilmişdir.

Tələbələr arasında Qafqaz folklorunun öyrənilməsi üçün faydalı bir sıra bibliografik məlumatların istifadəyə buraxılması istəyi mənə ilkin və heç də mükəmməl olmayan, Qafqazın məişəti və adətləri ilə əlaqədar olan bu şifahi xalq ədəbiyyatı üzrə bibliografik vəsaitlər toplusunu tez bir zamanda bizim universitetin bütün dil və ədəbiyyat təmsilçilərinin birgə səyləri nəticəsində bu sahədə daha mükəmməl toplu nəşr etdirmək ümid ilə çap etdirməyə haqq verir” (Baqri A.V. Qafqaz xalq ədəbiyyatına dair materiallar. Ön söz. Bakı, 1926, 196 s., s.3).

Toplu 195 səhifədən ibarətdir. Buraya Müqəddimə (ön söz), İxtisarların siyahısı, Əlifba və Mövzu göstəricisi daxildir.

Professor Baqri nə və ya kim haqqında yazırsa yazsın onun bütün əsərləri Azərbaycana, Bakıya məhəbbət və hörmətlə doludur. Aleksandr Baqri özünün ikinci Vətəni hesab etdiyi Bakıya qarşı hər zaman qürur hissi duymuşdur. Öz Vətənin dərin məhəbbətlə sevən beynəlmiləlçi alim iki ölkənin – Azərbaycan və Ukraynanın mədəni, ədəbi əlaqələri baxımından çox böyük işlər görmüşdür.

ƏDƏBİYYAT

1. Hüseynova, F. AMEA MEK-da bibliografiya fəaliyyətinin təşəkkülü və inkişafı // Elmi əsərlər, B.: MEA MEK, 2004, VI buraxılış, s. 3.

2. Xəlilbəyli, H. Azərbaycanı Tədqiq və Təəbbö Cəmiyyətinin fəaliyyətində filologiya məsələləri (1923-1929), B.: Ozan, 1999, 131 s.

3. Rüstəмова, A. Azərbaycan SSR-də elmi-sahə kitabxanalarının yaranması və fəaliyyəti (1920-iyun 1941-ci illər), B.: Elm və təhsil, 2014, 208 s.

4. <http://www.mek.az/history.aspx>

5. Babayev, İ., Əfəndiyev, P. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı, B.: Maarif, 1970, 268 s. (S. 63-64).

6. Алиева Э. Азербайджанский украинец: К 125-летию со дня рождения Александра Багрия - ученого, внесшего значительный вклад в становление науки в нашей стране. Наследие//Каспий, 2016, 22 октября, С.18-19.

7. Rüstəməzadə İ. Azərbaycan nağıllarının süjet göstəricisi. B.: Elm və təhsil, 2013, 368 s. (s. 17-18).

8. AMEA Folklor İnstitutu. SMOMPK: Azərbaycan Folkloru Materialları, 1-ci cild, Bakı, 2018, 229 s., s. 3-4.

9. Baqri A.V. Qafqaz xalq ədəbiyyatına dair materiallar. Ön söz. Bakı, 1926, 196 s., s. 3.

Daxilolma tarixi: İlkin variant 28.01.2022

Son variant 21.02.2022